Екологічне право

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20441423>**Механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації****Ковтун Дмитро Сергійович,**

аспірант відділу проблем аграрного,

земельного, екологічного та космічного права

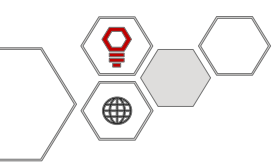
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0007-5684-0761>**Прийнято: 16.05.2026 | Опубліковано: 29.05.2026**

Анотація. У статті вперше у вітчизняній юридичній науці досліджено механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, що свідчить про новизну дослідження і зроблених у ньому висновків.

Автор наголошує, що у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України заподіяно масштабної та системної шкоди довкіллю, зокрема лісовому фонду.

Механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, визначається як система засобів впливу на державу-агресорку, що забезпечує можливість повного відшкодування заподіяної шкоди і включає: мету, підстави, умови, форми, способи, порядок, гарантії та перспективи такого відшкодування у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях.

Визначено, що загальною підставою для відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, є сам факт її заподіяння. До умов її відшкодування належать: шкода, протиправна поведінка, причинний зв'язок і вина.

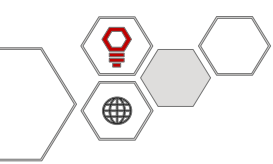
Автор обґрунтовує необхідність законодавчого закріплення понять «ліси, пошкоджені внаслідок бойових дій» та «ліси, знищені внаслідок бойових дій», з урахуванням екосистемного підходу. Таке закріплення передбачає: визначення відповідного поняття; порядок обліку лісів, пошкоджених внаслідок бойових дій; особливості користування (зокрема обмеження доступу); встановлення режиму розмінування та інші заходи щодо відновлення пошкоджених лісів.

Зазначено, що шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, може бути відшкодована лише шляхом реституції (повернення окупованих земель лісогосподарського призначення, їх розмінування, лісовідновлення, рекультивація тощо) та компенсації, яка зводиться до грошового відшкодування заподіяної лісовому фонду шкоди, що включатиме також кошти на відновлення лісових екосистем (лісовідновлення, рекультивацію), компенсацію втрат екосистемних послуг та відшкодування витрат на розмінування.

Визначено порядок та гарантії відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Способами відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, можуть бути звернення до вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанцій, а саме: до українських судів, використання можливостей міжнародного правосуддя та міжнародного компенсаційного механізму, що наразі формується.

Шкода та збитки, заподіяні лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, окрім тих, що містяться у Методиці

№414, неодмінно мають включати також обрахування витрат на відновлення лісів в обсязі, еквівалентному знищеним (пошкодженим) лісам, витрати на проведення оцінки завданої шкоди та збитків (на експертизу, експертне дослідження (експертне оцінювання), збирання та оброблення даних дистанційного зондування Землі) та вартість втрачених екосистемних послуг. Такий підхід зробить методика такою, що відповідає умовам міжнародних судових інституцій, дозволить суттєво збільшити суму репарацій і надасть Україні реальну можливість домогтися від держави-агресорки повної компенсації екологічної шкоди, вагому складову якої становить шкода, заподіяна лісовому фонду.

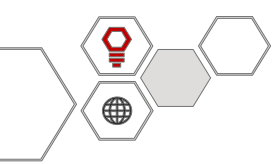
Ключові слова: лісовий фонд; ліс; екологічна шкода; шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації; екосистемні послуги; відшкодування шкоди; правовий механізм; міжнародний компенсаційний механізм.

Mechanism for Compensation of Damage Caused to the Forest Fund of Ukraine in Connection with the Armed Aggression of the Russian Federation

Abstract. The article is the first in domestic legal science to examine the mechanism for compensation for damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation, which indicates the novelty of the study and the conclusions drawn in it.

The author emphasizes that the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has caused large-scale and systemic environmental damage, in particular to the forest fund.

The mechanism for compensation for damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation is defined as a system of measures of influence upon the aggressor state that ensures

the possibility of full compensation for the damage caused and includes: the purpose, grounds, conditions, forms, methods, procedure, guarantees, and prospects of such compensation within national and international jurisdictions.

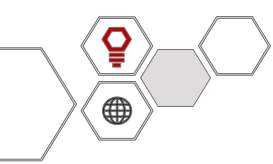
It is established that the general basis for compensation for damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation is the very fact of causing such damage. The conditions for compensation include: damage, unlawful conduct, causation, and fault.

The author substantiates the necessity of legislative consolidation of the concepts of “forests damaged as a result of hostilities” and “forests destroyed as a result of hostilities,” taking into account the ecosystem-based approach. Such consolidation should provide for: defining the relevant concepts; establishing procedures for accounting of forests damaged as a result of hostilities; determining specific conditions of use (including access restrictions); establishing demining regimes; and implementing other measures aimed at the restoration of damaged forests.

It is noted that damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation may only be compensated through restitution (return of occupied forestry lands, demining, reforestation, land reclamation, etc.) and compensation in the form of monetary reimbursement for damage caused to the forest fund, including funds for the restoration of forest ecosystems (reforestation and reclamation), compensation for the loss of ecosystem services, and reimbursement of demining costs.

The procedure and guarantees for compensation for damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation are determined.

Methods of compensation for damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation may include recourse to national and international jurisdictional institutions, namely: Ukrainian

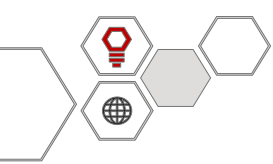

courts, international justice mechanisms, and the international compensation mechanism currently being established.

Damage and losses caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation, in addition to those provided for in Methodology No. 414, must necessarily include the calculation of costs for forest restoration in an amount equivalent to the destroyed (damaged) forests, expenses related to the assessment of damage and losses (including expert examinations, expert studies (expert evaluation), collection and processing of Earth remote sensing data), as well as the value of lost ecosystem services. Such an approach would ensure that the methodology complies with the standards of international judicial institutions, would significantly increase the amount of reparations, and would provide Ukraine with a real opportunity to obtain full compensation from the aggressor state for environmental damage, a substantial component of which is the damage caused to the forest fund.

Keywords: forest fund; forest; natural resources; environmental damage; damage to the forest fund of Ukraine; armed aggression of the Russian Federation; ecosystem services; compensation for damage; legal mechanism; international compensation mechanism.

Постановка проблеми. У зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України заподіяно масштабної та системної шкоди довкіллю, зокрема лісовому фонду. За даними Державної екологічної інспекції, з початку повномасштабного вторгнення РФ сума підтверджених збитків довкіллю на підконтрольній Україні території становить 6,01 трлн гривень. Остаточний масштаб екологічної шкоди буде відомий після повної деокупації та проведення повного дослідження [1]. За офіційними даними, пошкоджено близько 3 млн га лісів, що становить майже третину всіх лісових площ країни, з них 690 тис. га потребують розмінування, що може

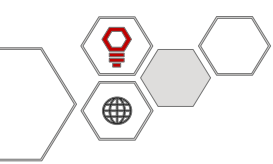

тривати десятиліттями. 500 тис. га лісів опинилася під окупацією або в зоні бойових дій [2]. Руйнування Каховської ГЕС у червні 2023 року спричинило підтоплення понад 55 тисяч га лісів, з яких 47 тисяч га – на окупованих територіях, що стало одним із найбільших екологічних злочинів в Європі XXI століття [3].

Війна має багатошаровий вплив на лісові екосистеми. Це не лише фізичне знищення дерев через обстріли, пожежі, будівництво фортифікацій чи проїзд військової техніки, але й руйнування біотопів, деградація ґрунтів, забруднення токсичними речовинами, мінна небезпека, зменшення рекреаційного потенціалу, втрата екосистемних послуг. Адже ліси надають Українському народу багато екосистемних послуг, зокрема: вони сприяють збереженню біорізноманіття, пом'якшують наслідки зміни клімату, запобігають деградації земель тощо. Вони також є об'єктами естетичної, рекреаційної та духовної цінності, вони суттєво сприяють економічному розвитку держави і мають вирішальне значення для підтримки циркуляційної зеленої економіки [4, с. 4].

Отже, шкода заподіяна лісовому фонду Україні у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, становить доволі значну складову екологічної шкоди і має бути належним чином зафіксована, задокументована, обчислена та включена до складу репарацій, що держава-агресорка повинна сплатити Україні. Отже, дослідження механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичною основою дослідження є праці провідних вітчизняних вчених-юристів, а саме: В.І. Андрейцева, Г.В. Анісімової, М.Я. Ващишин, А.П. Гетьмана, В.М. Єрмоленка, Н.Р. Кобецької, М.В. Краснової, Ю.А. Краснової, Н.Р. Малишевої, В.В. Носіка, Є.П. Суєтнова та інших. Проте у сучасній

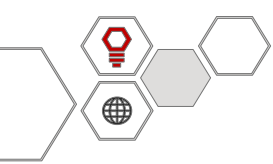
вітчизняній юридичній науці відсутнє комплексне наукове дослідження механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Метою статті є дослідження механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації.

Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання таких *наукових завдань*: з'ясувати мету, підстави та умови відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації; проаналізувати форми, способи та порядок відшкодування цієї шкоди; дослідити гарантії її відшкодування; визначити перспективи відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі під механізмом розуміють спосіб функціонування, систему засобів впливу [5]. Це певна конструкція, яка передбачає дію послідовно організованих юридичних засобів, які дають можливість досягти конкретну юридичну ціль з дотриманням відповідної процедури [5]. Спираючись на результати наукових досліджень [6], вважаємо за доцільне до складових механізму (способу функціонування), що забезпечують можливість відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, віднести: мету, підстави, умови, форми, способи, порядок, гарантії та перспективи такого відшкодування у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях.

Як справедливо зазначає Л.П. Решетник, «згідно з нормами міжнародного права держава-агресорка несе повну відповідальність за всю шкоду, спричинену внаслідок її міжнародно-протиправних діянь, і

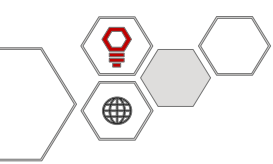
зобов'язана здійснити повне її відшкодування. Застосування відповідальності згідно *jus ad bellum* за агресію РФ проти України має наслідком встановлення обов'язку агресора відшкодувати пряму шкоду, включаючи шкоду довкіллю, спричинену як нашій державі, так і приватним особам, включаючи іноземців і осіб без громадянства, а також іноземним державам. Така відповідальність за пряму шкоду є абсолютною, тобто не потребує доведення вини» [7].

Згідно зі ст. 31 Проекту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння, підготовленого Комісією міжнародного права ООН у 2001 році (далі – Статей про відповідальність держав) країна, яка вчинила міжнародно-протиправне діяння, зобов'язана повністю відшкодувати шкоду, заподіяну таким діянням. Така шкода охоплює будь-які матеріальні чи моральні втрати [8].

Отже, загальною підставою для відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, є сам факт її заподіяння. До умов її відшкодування належать: шкода, протиправна поведінка, причинний зв'язок і вина.

Залежно від серйозності, масштабності заподіяної шкоди, заподіяної внаслідок бойових дій, ліс може бути знищений або пошкоджений. Вже п'ятий рік поспіль триває повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, агресор нищить українські ліси, а у чинному національному законодавстві досі не закріплено поняття «ліс, знищений внаслідок бойових дій» та «ліс, пошкоджений внаслідок бойових дій» Це ускладнює не лише облік та оцінку завданої шкоди, а й унеможливорює повноцінну компенсацію збитків та включення вартості втрачених екосистемних послуг до репараційних позовів проти держави-агресорки.

Отже, на нашу думку, «існує нагальна необхідність розробити та закріпити у Лісовому кодексі України категорій – «ліси, пошкоджені

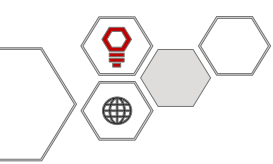
внаслідок бойових дій» та «ліси, знищені внаслідок бойових дій», з урахуванням екосистемного підходу. Таке закріплення передбачає: визначення відповідного поняття; порядок обліку лісів, пошкоджених внаслідок бойових дій; особливості користування (зокрема обмеження доступу); встановлення режиму розмінування та інші заходи щодо відновлення пошкоджених лісів» [9, с. 249-253].

Вважаємо за необхідне на законодавчому рівні надати особливу категорію лісам, забрудненим боєприпасами, та встановити на їхніх територіях зони відчуження.

Для України імплементація зазначених вище категорій лісів дала б правову основу для: проведення оцінки екосистемних збитків; пріоритетного розмінування територій з найвищою екологічною цінністю (праліси, природоохоронні території); підготовки обґрунтованих репараційних позовів проти держави-агресорки.

Шкода лісовим екосистемам у зв'язку з російською збройною агресією не обов'язково заподіюється в зоні активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях. Така шкода може бути заподіяна лісам в межах віддалених територій, на яких ніколи не велися активні бойові дії і які навіть не перебували під ракетними та дронними атаками, але щодо заподіяння такої шкоди прослідковується безпосередній причинно-наслідковий зв'язок з російською збройною агресією (наприклад, коли чиниться додатковий негативний вплив на лісові екосистеми, пов'язаний з міграцією населення, спричиненою війною).

Воєнним злочином проти довкілля, зокрема й знищення або пошкодження лісів, слід вважати таке діяння, що завдало широкої, довготривалої і серйозної шкоди навколишньому природному середовищу. Проте проблематика визначення ознак такої шкоди потребує подальших наукових досліджень [10]. Крім того, як справедливо зазначають Т.Короткий

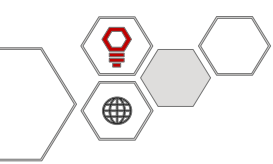
та І. Бердник, «по кожному конкретному факту необхідно встановлювати контекстуальний елемент (вчинення діяння в контексті та у зв'язку зі збройним конфліктом)» [11].

Шкода, заподіяна навколишньому середовищу внаслідок збройних конфліктів (відповідно, і шкода, заподіяна лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації), може бути відшкодована лише шляхом реституції (повернення окупованих земель лісогосподарського призначення, їх розмінування, лісовідновлення, рекультивація тощо) та компенсації, яка зводиться до грошового відшкодування заподіяної лісовому фонду шкоди, що включатиме також кошти на відновлення лісових екосистем (лісовідновлення, рекультивацію), компенсацію втрат екосистемних послуг та відшкодування витрат на розмінування.

Способами відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, можуть бути звернення до вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанцій, а саме: до українських судів, використання можливостей міжнародного правосуддя та міжнародного компенсаційного механізму.

Ключовим елементом механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, є порядок відшкодування цієї шкоди, що складається з наступних етапів: 1) фіксація, збір та документування цієї шкоди; розрахунок розмірів такої шкоди та збитків, що містить такі етапи: підготовчий етап; проведення оціночних процедур або експертних досліджень; складення акта оцінки збитків, звіту про оцінку збитків або висновку експерта; 3) подання вимог про компенсацію до національних судів або міжнародних юрисдикційних інстанцій, призначення такої компенсації та виконання рішення.

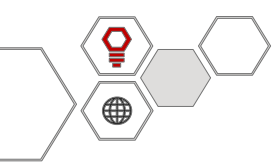
Для того, щоб отримати репарації, замало розробити методики. Вони повинні відповідати умовам міжнародних судових інституцій.

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації (далі - шкода та збитки), починаючи з 19 лютого 2014 року, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (далі – Порядок №326), згідно з яким одним із напрямів визначення шкоди та збитків є втрати лісового фонду – напрям, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов’язані із ними витрати. Основні показники, які оцінюються: втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів; втрати лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та неодержанням доходів у зв’язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок [12].

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затвердженої наказом Міндовкілля від 5 жовтня 2022 року № 414 (далі – Методики №414) [13].

Методика №414 застосовується для визначення шкоди та збитків, заподіяних земельним ділянкам лісогосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям внаслідок збройної агресії Російської Федерації, що включає втрати лісових насаджень та пов’язані із ними: втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів; втрати пошкодженої, втраченої заготовленої лісопродукції; неотримані доходи лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання, від: непроведення рубок (вартість лісопродукції, рентна плата); неможливості здійснювати побічне користування (зокрема заготівлю

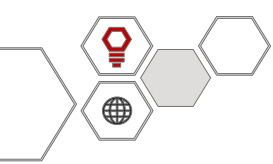

березового соку, ягід, грибів); витрати на підготовку ґрунту під створення лісових культур; витрати на вирощування садивного матеріалу у лісових розсадниках, створення та догляд за лісовими культурами; втрати мисливського господарства, внаслідок знищення або пошкодження вольєрів, інших біотехнічних споруд, мисливських тварин [13].

Визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, базуються на основі розрахунку втрат лісогосподарського виробництва, компенсації упущеної вигоди та за порушення законодавства. Як справедливо наголошено у науковій літературі, «ліс не розглядається як екосистема, компенсаційні витрати на відновлення лісів, лісових насаджень за цією методикою не передбачені, відповідно не обраховуються» [14, с. 135].

На підставі аналізу змісту Порядку №326, можемо константувати, що розрахунок розмірів збитків, заподіяних лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації має включати оцінку реальних збитків, оцінку упущеної вигоди та оцінку потреб у його відновленні. Проте компенсаційні витрати на відновлення лісів за Методикою №414 не передбачені, відповідно не обраховуються. Безперечно, ця прогалина потребує усунення: Методика №414 повинна включати обрахування витрат на відновлення лісів в обсязі, еквівалентному знищеним (пошкодженим) лісам, а також витрати на проведення оцінки завданої шкоди та збитків (на експертизу, експертне дослідження (експертне оцінювання), збирання та оброблення даних дистанційного зондування Землі)) і вартість втрачених екосистемних послуг.

Під екосистемними послугами лісів ми пропонуємо розуміти «всі корисні ресурси та вигоди, які людина може отримати від лісових екосистем (забезпечення деревиною та іншими продуктами лісового господарства, регулювання циркуляції води та повітря, клімату, збереження

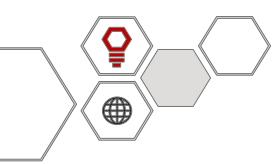

біорізноманіття, запобігання ерозії ґрунтів, створення сприятливого середовища для здоров'я і відпочинку людей тощо)» [15, с. 229].

Важливою складовою механізму відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, є система гарантій такого відшкодування.

Гарантії відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації – це система національних та міжнародних правових, організаційних і фінансових механізмів, які забезпечують реальне поновлення порушених екологічних прав та компенсацію завданих збитків.

Ми не ставимо за мету здійснення ґрунтового дослідження різновидів систем гарантій відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації. Закцентуємо увагу лише на деяких, найважливіших, гарантіях відшкодування такої шкоди, до яких, на нашу думку, відносяться такі: 1) державна екологічна політика України (та державна лісова політика як складова державної екологічної політики), що ґрунтується на засадах сталого розвитку та євроінтеграції; 2) формування дієвої національної та міжнародної юрисдисційної системи захисту права на відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, зокрема формування міжнародного компенсаційного механізму (Реєстр збитків, Компенсаційна комісія та Компенсаційний фонд); 3) здійснення ефективного управління (державного та громадського) у сфері екології (екологічного врядування); 4) забезпечення ефективної та дієвої системи екологічного контролю; 5) належна фіксація і доказове обґрунтування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації; 6) забезпечення функціонування ефективної та дієвої системи моніторингу довкілля, складовою якої є система моніторингу лісів; 7) доопрацювання та удосконалення Методики № 414; 8)

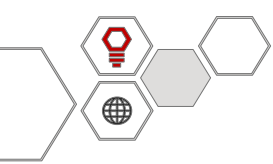

забезпечення ефективного розмінування лісових масивів, оскільки замінування лісових масивів унеможлиблює адекватну оцінку заподіяної шкоди (і одночасно є такою шкодою, оскільки унеможлиблює користування лісами та провокує перманентну небезпеку виникнення лісових пожеж); 9) розвиток інноваційних технологій в обліку та відновленні лісів України, знищених або пошкоджених внаслідок збройної агресії Російської Федерації (дистанційне зондування Землі з космосу із застосуванням супутникових технологій (ДЗЗ), використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА), задіяння штучного інтелекту (ШІ) та автоматизованих алгоритмів обробки даних, цифрові платформи та відкриті дані, розвиток національних геопорталів, електронний облік деревини та електронна форма лісогосподарських дозвільних документів) [16, с. 129-130].

Особливо цікавим для України видається досвід Боснії, Герцеговини, та Хорватії, який демонструє, що діяльність з розмінування є дуже тривалою, фінансово затратною і технологічно складною. Стратегія протимінної діяльності (ухвалена в Боснії та Герцеговині 24 квітня 2008 р.) передбачала для територій, пошкоджених бойовими діями та мінною небезпекою, спеціальний облік та зонування. При цьому важливо, що розмінуванню природоохоронних територій в Стратегії надавалась перша категорія пріоритетності [17]. Враховуючи цей досвід, в Україні також вважаємо за доцільне розробити та прийняти Стратегію протимінної діяльності, де передбачити спеціальний облік та зонування для замінованих лісів, а також першочергове розмінування лісових природоохоронних територій.

Шкоду, заподіяну лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, може бути відшкодовано в порядку національного судочинства та через міжнародні юрисдикційні інстанції.

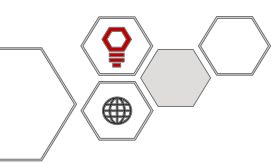
Так, зокрема, у практиці Міжнародного суду ООН цікавим досвідом для України щодо перспектив включення вартості втрачених або

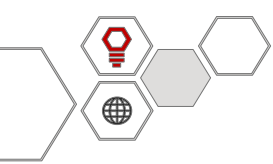
недоотриманих екосистемних послуг, що надаються лісами, до майбутніх репараційних платежів держави-агресорки є об'єднані справи «Коста-Ріка проти Нікарагуа» та «Нікарагуа проти Коста-Ріка», рішення від 16 грудня 2015 року та від 2 лютого 2018 року [18]. Рішення ж у справі Демократична Республіка Конго проти Уганди (Armed Activities on the Territory of the Congo) [19] демонструє, наскільки важливе значення має формування доказової бази.

Проте жоден з міжнародних механізмів (Європейський суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний суд ООН) не дає змоги забезпечити гарантоване, швидке (в розумні строки) і, головне, виконуване відшкодування для України. У зв'язку з цим створення спеціального механізму відшкодування для України видається найбільш реалістичним сценарієм. Наразі активно формується Міжнародний компенсаційний механізм (Реєстр збитків, Компенсаційна комісія та Компенсаційний фонд).

Прийнята 14 листопада 2022 року Генеральною Асамблеєю ООН Резолюція A/ES-11/L.6 «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України» стала передумовою створення Міжнародного реєстру збитків завданих агресією РФ проти України. Із 2 квітня 2024 р. в Гаазі Реєстр збитків для України розпочав подачу заяв на компенсацію збитків, завданих російською агресією. Реєстр слугує для документального обліку доказів та інформації, що стосуються заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих 24 лютого 2022 року або пізніше на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, включаючи її територіальні води, всім зацікавленим фізичним і юридичним особам, а також державі Україна, включаючи її регіональні та місцеві органи влади, державні чи підконтрольні установи, міжнародно-протиправними діями Російської Федерації в Україні або проти України [20, с. 375].

21 лютого 2025 року Радою Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (далі – Реєстру збитків), прийнято «Форму та правила подання заяви. Категорія заяв В3.1 - Екологічна шкода» (затверджено Конференцією Учасників Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України 28 лютого 2025 року) [257]. Ця Форма Заяви призначена для подання Заяв державою Україна (включаючи її регіональні та місцеві органи влади), у зв'язку з екологічною шкодою, завданою міжнародно-протиправними діями Російської Федерації на території України в межах її міжнародно-визнаних кордонів 24 лютого 2022 року або після цієї дати – Категорія Заяв В3.1. В цій категорії можуть бути заявлені збитки або витрати, пов'язані зі шкодою, завданою навколишньому середовищу, які можуть виникнути внаслідок: розумних та пропорційних заходів, спрямованих на запобігання та усунення шкоди навколишньому середовищу; розумних та пропорційних заходів моніторингу та оцінки шкоди, завданої навколишньому середовищу, з метою її визначення та усунення шкоди; розумних та пропорційних заходів, спрямованих на очищення, відновлення та рекультивації навколишнього середовища; погіршення стану навколишнього середовища, включаючи некомерційні екологічні товари та послуги або втрату властивої їм екологічної цінності [21]. Заяви щодо розкрадання природних ресурсів, тобто щодо експлуатації природних ресурсів з метою отримання комерційної вигоди, подаються в категорії В3.2 – Розкрадання та/або привласнення природних ресурсів. Заяву необхідно подати до Реєстру через веб-портал Дія. Реєстр опрацює та розгляне Заяву та підтвердуючі Докази і прийме рішення про те, чи підлягає Заява внесенню до Реєстру. Рішення Реєстру буде повідомлено в установленому порядку через Дію [21].

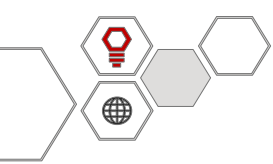
Комітет міністрів Ради Європи схвалив проєкт Конвенції про створення Міжнародної комісії з розгляду претензій України. Документ розміщений на офіційному сайті Ради Європи [22].

Конвенцію було відкрито для підписання 16 грудня 2025 року на дипломатичній конференції у Гаазі. Вона набуде чинності після ратифікації щонайменше 25 держав, за умови, що фінансові зобов'язання сторін будуть достатні для запуску роботи комісії [23].

Відповідно до ст. 3 Конвенції про створення Міжнародної комісії з розгляду претензій України комісія є адміністративним органом, який вирішує претензії щодо відшкодування збитків, втрат або шкоди, заподіяних міжнародно-протиправними діями, вчиненими Російською Федерацією на території України або проти неї, включаючи її агресію, що порушує Статут Організації Об'єднаних Націй, а також будь-які порушення Російською Федерацією міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини [22]. Комісія розглядає претензії, встановлює, чи є вони обґрунтованими, визначає суму компенсації, що підлягає виплаті за кожною претензією, та надає Раді рекомендації щодо рішень для прийняття відповідно до чинних Правил та положень (ст.16) [22].

Верховна Рада України на пленарному засіданні 30 квітня 2026 року ратифікувала Конвенцію про створення Міжнародної компенсаційної комісії для України (реєстр № 0371). Конвенція має перспективний характер оскільки регулює як існуючі процедури, так і закладає основу для подальшого розвитку міжнародного компенсаційного механізму, зокрема, створення Компенсаційного фонду [24].

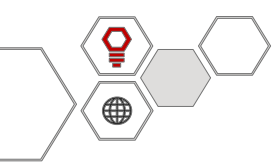
Висновки. Отже, під механізмом відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації слід розуміти систему засобів впливу на державу-агресорку, що забезпечує можливість повного відшкодування заподіяної шкоди і включає: мету,

підстави, умови, форми, способи, порядок, гарантії та перспективи такого відшкодування у вітчизняних та міжнародних юрисдикційних інстанціях.

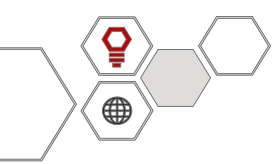
Шкоду, заподіяну лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, може бути відшкодовано в порядку національного судочинства та через міжнародні юрисдикційні інстанції. Міжнародний компенсаційний механізм, що наразі формується, є безпрецедентним і покликаний забезпечити повну компенсацію шкоди та збитків, заподіяних Україні у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, вагомою складовою яких є шкода та збитки, заподіяні лісовому фонду, що неодмінно мають включати, окрім тих, що містяться у Методичці №414, також обрахування витрат на відновлення лісів в обсязі, еквівалентному знищеним (пошкодженим) лісам, витрати на проведення оцінки завданої шкоди та збитків (на експертизу, експертне дослідження (експертне оцінювання), збирання та оброблення даних дистанційного зондування Землі)) та вартість втрачених екосистемних послуг. Такий підхід зробить методику такою, що відповідає умовам міжнародних судових інституцій, дозволить суттєво збільшити суму репарацій і надасть Україні реальну можливість домогтися від держави-агресорки повної компенсації екологічної шкоди, вагому складову якої становить шкода, заподіяна лісовому фонду.

Внесення зазначених вище змін до законодавства дозволить оптимізувати механізм відшкодування шкоди, заподіяної лісовому фонду України у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації і домогтися від держави-агресорки повного відшкодування такої шкоди.

Список використаних джерел:

1. В Україні сума завданих довіллю збитків від війни перевищила 6 трильйонів гривень. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4066123-v-ukraini-suma-zavdanih-dovkillu-zbitkiv-vid-vijni-perevisila-6-triljoniv.html>
2. Екологічна шкода від військової агресії Росії складає 3 трильйони. URL: https://biz.censor.net/news/3403800/ekologichna_shkoda_vid_viyiskovoyi_agresiy_i_rosiyi_skladae_3_trylyiony_minpryrody.
3. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довілля за 25 травня – 9 червня 2023 року URL: <https://mepr.gov.ua/dajdzhest-klyuchovyh-naslidkiv-rosijskoyi-agresiyi-dlya-ukrayinskogo-dovkillya-za-25-travnya-9-cherვნya-2023-roku/>
4. Економічна оцінка екосистемних послуг лісів України: Наукове видання / В. П. Ткач, Н. Ю. Висоцька, А. С. Торосов, І. Ф. Букша, В. П. Пастернак, С. А. Лось, О. В. Кобець, О. М. Тарнопільська, П. Б. Тарнопільський, А. О. Калашніков, І. М. Жежкун, І. М. Коваль, С. Г. Сидоренко, С. В. Сидоренко, В. В. Бондаренко, О. Б. Бондар. Харків: УкрНДІЛГА, 2023. 28 с. URL: <https://uriffm.org.ua/static/main/files/EcoSys.pdf>
5. Тарахонич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/1e88fda6-b925-4f61-be45-0554d7c71f02/content>
6. Решетник Л.П. Правові питання компенсації шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 156 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/1346/1/Reshetnik_monogr.pdf
7. Водянніков О. Мистецтво юридичної війни: шкода, спричинена під час активних бойових дій. URL:

https://lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/528385_mistetstvo_yuridichnoi_vini_shkoda.html

8. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001. URL:

https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf

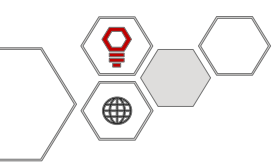
9. Ковтун Д.С. До питання правового статусу лісів України, пошкоджених бойовими діями. *Довкіллеве законодавство України та захист екологічних прав громадян в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Всеукраїнської науковопрактичної конференції (м. Івано-Франківськ, 21 листопада 2025 р.)* / Ред. колегія: Н. Р. Малишева, З. В. Яремак, Л. Р. Данилюк. Івано-Франківськ : Голіней О. В., 2025. 277 с. С. 249-253.

10. Бринзанська О.В. Визначення ознак широкомасштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу у джерелах міжнародного кримінального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №3. С. 528–531. С. 531 URL: https://lsej.org.ua/3_2024/129.pdf

11. Короткий Т., Бердник І. Кваліфікація воєнних злочинів за Кримінальним кодексом України. URL: <https://ptcu.gp.gov.ua/uk/czentr-znan/intervyu-z-treneramy/kvalifikacziya-voyennyh-zlochyniv-za-kryminalnym-kodeksom-ukrayiny/>

12. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF/print>

13. Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 5 жовтня 2022 року № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>

14. Романенко М.М., Крисінська Д.О., Тимченко І.В.. Аналітичне дослідження методик розрахунку збитків довкіллю від воєнних дій. URL: <https://www.ecoj.dea.kiev.ua/archives/2024/3/21.pdf>

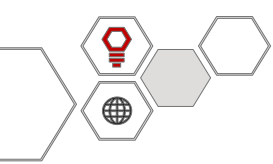
15. Ковтун Д. Концепція екосистемних послуг та формування правових засад монетизації послуг, що надаються лісовими екосистемами, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. *Юридичний вісник*. 2024. №4. С. 225-234. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v4_2024/31.pdf

16. Ковтун Д.С. Інноваційні технології в обліку та відновленні лісів України, знищених або пошкоджених внаслідок збройної агресії російської федерації. *«Треті наукові читання з сучасних проблем земельного, аграрного та екологічного права крізь призму творчої спадщини професора Василя Лук'яновича Мунтяна»: збірник тез наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 26 березня 2026 року) / За заг. ред. Володимира Носіка, д.ю.н., проф., дійсного члена (академіка) НАПрН України. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ. 2026. 148 с. С.128-131. URL: <https://ir.library.knu.ua/handle/15071834/16339>*

17. Bosnia and Herzegovina Mine action Strategy (2009-2019). 17 p. URL: <https://www.gichd.org/fileadmin/uploads/gichd/Media/GICHD-resources/rec-documents/NMAS-BiH-2009-2019.pdf>

18. ICJ Renders First Environmental Compensation Decision: A Summary of the Judgment. International Union for Conservation of Nature (IUCN). URL: <https://www.iucn.org/news/world-commission-environmental-law/201804/icj-renders-first-environmental-compensation-decision-summary-judgment>

19. Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) [Electronic source] : Judgment of the International Court of Justice of 19 December 2005. // I.C.J. Reports. – 2005. – Access mode : <http://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

20. Шрамко С.С. Правові механізми відшкодування шкоди жертвам воєнного конфлікту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 84: частина 4. С. 371-376. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/53-2.pdf>

21. Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation Against Ukraine. Claim Form and Rules Claims category B3.1 – Environmental damage. The Hague, 2025. URL: <https://rd4u.coe.int/documents/358068/558503/RD4U-Board%282024%2956-EN+-+Claim+Form+B3.1+Environmental+damage.pdf/e149eb5b-f914-eeb0-e3ba-ced4e0388fde?t=1743593373149>

22. CM(2025)139-final - [1541/10.1] Ad hoc Committee on the Establishment of an International Claims Commission for Ukraine (CAHEC) - Draft Convention Establishing an International Claims Commission for Ukraine. 22.10.2025. URL: <https://search.coe.int/cm?i=091259488028ffa9> CM(2025)139-final

23. У Раді Європи схвалили створення Міжнародної комісії з розгляду претензій України до Росії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4050293-u-radi-evropi-shvalili-stvorennja-miznarodnoi-komisii-z-rozgladu-pretenzij-ukraini-do-rosii.html>

24. Відшкодування збитків, завданих агресією РФ: Верховна Рада ратифікувала Конвенцію про створення Міжнародної компенсаційної комісії для України. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/272548.html>